

Musiqi təhsili və maarifçiliyi

MÜASİR FORTEPIANO İFAÇILIĞINDA TƏFSİR PROBLEMİNİN HƏLLİ

Nuridə ABBASOVA

Məqalə fortepiano ifaçılığında və ümumiyyətlə ifaçılıq sənətində mühüm problemlərdən biri olan təfsir anlayışının izahına həsr olunmuşdur. Musiqi əsərinin təfsiri müəllif ideyasının ifaçı təfəkkürünün süzgəcindən keçən təzahür forması kimi müxtəlif texniki və bədii ifadə vasitələrinin tətbiqindən yaranan mürəkkəb sistemi təşkil edir. Məqalədə təfsir probleminin müxtəlif tarixi mərhələlərdə daşdığı əhəmiyyətə aydınlıq gətirilir, eləcə də təfsir prosesinin reallaşmasında əhəmiyyət kəsb edən ifaçılıq məqamlarının nəzəri təhlili aparılır.

Açar sözlər: fortepiano, ifaçılıq, bəstəkar, təfsir, dinləyici, müasir

İfaçılıq sənətinə önəmli yeri tutan təfsir problemi müxtəlif inkişaf mərhələlərində fərqli mahiyyət daşımışdır. Düşünülüb, yazılmış, öyrənilmiş musiqinin təqdim edilməsi təfsir fenomeninin əsas mahiyyətini ifadə edir. Lakin bu prosesin əldə edilməsi müxtəlif mərhələlərə bölünür. Mərhələ dedikdə tarixi və nəzəri məsələlər ön plana çıxır.

Fortepiano ifaçılığının tarixi mərhələlərinə nəzər saldığımız zaman təfsir probleminin sənətin daha peşəkar səviyyəyə qalxdığı dövrlərdə qabarmasını müşahidə etdik. Bunun isə əsas səbəbi fortepiano ifaçılığının formalaşmasının ilkin mərhələsində bəstəkar və ifaçı obrazının bir şəxsdə cəmlənməsi olmuşdur. Avropa incəsənətində dirçəliş (renessans) dövrü kimi səciyyələnən XV-XVI əsrlərdə musiqiçi peşəsi özündə musiqini bəstələmək, ifa etmək, musiqi aləti yaratmaq kimi müxtəlif yaradıcılıq sahələrini birləşdirirdi. Nəticə etibarilə musiqini yarıdan bəstəkar özü də onun təfsircisinə çevrilirdi. Maraqlıdır ki, bəstəkar-ifaçı tandemi öz mövcudluğunu bu gün də qoruyub saxlamaqda davam edir. Lakin həmin dövrdə bu birləşmə sinkretik mahiyyət daşıyırdı. Nəticədə musiqi sənətinin müxtəlif istiqamətləri olan bəstəkar

yaradıcılığı, alətsünaslıq, ifaçılıq və pedaqoji fəaliyyət bir insanın timsalında inkişaf etdirilirdi. Bu zaman təfsir problemi öz dərinliyini yetərinəcə büruzə vermirdi. Digər tərəfdən dövrün ifaçılıq mədəniyyətinə xas olan improvizasiyalılıq mövcud musiqi əsərinin təfsirinə də təsir göstərmiş olurdu. Burada yaranan variantlılıq təfsirin deyil, musiqi materialının təşkilində baş verirdi. XVIII əsrdən başlayaraq konsert ifaçılığının inkişaf etməsi musiqi əsərinin təfsir problemini də ortaya çıxarmış oldu.

Fortepiano musiqisində klassik ənənələrin hökm sürdüyü dövrdə ifaçılıq meyarlının formalaşması məsələsi bədii və texniki imkanların üzə çıxarılması ilə daha çox bağlı idi, nəinki müəllif ideyasının dərk edilməsi və auditoriyaya çatdırılması. Bu səbəbdən də XVIII əsrdə yaranan metodik işlərin də əsasında məhz fortepiano texnikasının əsaslan, virtuoz ifaçılığın əldə edilməsi üçün tələb olunan şərtlər, texniki tapşırıqlar və s. dayanırdı. Eyni zamanda müəllif mətninə olan sərbəst münasibət də qeyd edilməlidir. Pianoçular digər müəlliflərin əsərini ifa edən zaman ona əlavələr etməkdə, improvizasiyalarla, müxtəlif dinamik nüanslar, ştrixlərlə zənginləşdirməkdə azad idilər. Bu da əsərin

Bethovenlə başlayan bu tendensiya daha sonra romantik bəstəkarların yaradıcılığında geniş təşəkkül tapmaqla, həm də fortepiano ifaçılığında yeni üslub gəlməsi ilə nəticələnmiş oldu. Forteplano ifaçılığında üslubun formalaşması musiqi ifadə vasitələrindən asılı olmasını nəzərə alsaq, bəstəkar yaradıcılığında baş verən dəyişikliklərin, yeni ifadə vasitələrinin tətbiqi öz təsirini ifaçılıq sənətinə də göstərmiş olur. Romantizm dövrünə xas olan lirik-psixoloji emosionallıq ifaçılıq sənətində də öz təzahürünü tapmış olur. "Forteplano ifaçılığı üslubunun modeli ifadə vasitələrinin təsir formalını təqdim edir. Onlar aktiv və ya fon funksiyası daşıyır. Hər bir dövrdə bu ifadə vasitələrinin daxili quruluşunda dəyişiklik baş verir. İfadə vasitələrindən hansının daha aktiv olmasından irəli gələrək həmin dövrün fortepiano ifaçılığı üslubunun modeli formalaşmış olur". (3)

"Musiqinin məzmunu kağız üzərində əks olunmur və ya not mağazalarında satılmır. Musiqi əsərinin məzmununu onun not mətni ilə müəyyənləşdirməklə biz, yanlışlıqla formalizm mövqeyindən çıxış edərək

daxili məzmunu zahiri quruluşla eyniləşdirmiş olur. Obraz ideal formalaşma kimi zehnin fəaliyyətinin məhsuludur. Onun zehindən kənarında, hansısa kağız üzərində olması yanlış düşüncədir. Bundan irəli gələrək, ifaçı obyektiv yanaşma nümayiş etdirmək məqsədilə öz fərdi yaradıcılıq münasibətini gizlətməklə, əslində öz mənəvi boşluğunu və müəllif fikrinə laqeydlik sərgiləmiş olur" (6, s.11) İfaçılıq təfsiri ilə bağlı elmi tədqiqatlarda yer alan fikirlərdən biri də bəstəkardan fərqli olaraq ifaçının təfsirində əsərin yenidən işlənməsi şansının olmaması ilə bağlıdır. Lakin bu fikir əslində özü-özünü təkzib edir. Bəstəkar əsərin çox baş redaksiyasını işləməsi faktı musiqi tarixində çox baş vermişdir. Lakin unutmək lazım deyil ki, ifaçı da öz yaradıcılığı üzərində işləyərkən, məhz ifa etdiyi əsərlərin yeni təfsir variantlarını yaratmağa, işləməyə qadirdir. Nəzərə alsaq ki, bəstəkar əsəri yalnız onun öz sağlığında yenidən redaktə edilmək şansına malikdirsə, əsərin özü hər ifaçı tərəfindən yeni təfsirə uğramaqla yanaşı, eyni ifaçının müxtəlif təfsir variantları ilə yenidən işləne bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Калицкий В.В. Диалогические взаимоотношения композитора и исполнителя: от вариативности мышления до инвариантности воспроизведения. / Актуальные проблемы современной науки, 2011
2. Никитина Л.В. Герменевтические каноны Э.Бетти как методологические принципы интерпретации музыкального произведения. / <https://cyberleninka.ru/article/n/germenevicheskie-kanony>
3. Н.Г.Драч. Основные стилевые тенденции в отечественном фортепианном искусстве второй половины XX века. Автореферат диссертации по искусствоведению, Саратов, 2006

4. Гвоздев А.В. Некоторые вопросы интерпретации музыки. Проблемы музыкальной науки. 1/2012
5. Алексеев А.Д. История фортепианного искусства. Часть 1-2 М.: Музыка, 1988, 415 с.
6. Ержемский Г.Л. Психология дирижирования. М.: Музыка, 1988, 96 с., с.11
7. Ивоина Л.Ф. О субъективном и объективном в исполнительском искусстве. Хрестоматия 1-2 части. Пермь, 2007, 382 с.

Настоящая статья посвящена толкованию понятия описания, которое является одним из важнейших проблем в исполнительном искусстве вообще и в частности в процессе исполнения на фортепиано. Описание музыкального произведения как формы проявления, проходящей через мышление исполнителя авторской идеи, составляет сложную систему, возникшую в результате применения различных технических и художественных средств выражения. В статье придается ясность тому значению, которым обладает описательная проблема на различных исторических этапах, а также, ведется теоретический анализ нюансов исполнительства, которые имеют значения в реализации описательного процесса.

Article was devoted to the explanation of the interpretation concepts which is one of the significant problems in the piano performance and in general in the performance art. Interpretation of music piece comprises complex system made of the application of various technical and artistic expression means such as manifestation form passing of author's idea through the filter of performer's idea. Article clarifies the significance of the various historical levels of interpretation problem, as well as theoretical analysis of the performance points, necessary for realization of the interpretation process is conducted.